

Domači zdravnik in vodnik v mnogih opraviilih mesca prosenca. *)

(Zdravnik.) Hudi mraz tega mesca nakloni ljudem in živini dostikrat hude prisadne vročinske bolezni, ki iz prehlajenja izvira, posebno če človek iz vroče soparčne hiše, slabo oblečen, na mraz pride. Posebno pljuca se ta mesec pri suhim silnim mrazu rade unamejo, in bodljaji v persih nadlegvajo. Popotniki naj se tedej prehlajenja skerbno varjejo, pa naj zato nikdar žganja ne pijó, ki je človeku v hudim mrazu siln strup in ga umorí. Gorka juha (župa) ali pa poliček mlačniga vóla človeka pozimi bolj ogreje, kot nar hujši žganje. — Če prideš zmerznjen v zakurjeno hišo, ne! de bi berž h péči šel: dalje od pečí, boljši je za glavo, pa tudi za roke in noge. Ozebljina je nadležna reč. Je ozebljina še nova, dergni zmerznjeni ud kake pol ure s snegam, ali pa ga umivaj s prav merzlo vodó; potem ga z lanénim pèrtam obriši in posuši, poslednjič pa z žganjem ali kafrovcam umij. Je otekljina hudo rudeča in boleča, ti bo zdravnik poleg otekljine (pa ne na otekljino) pijavke stavil. Prav dober pomoček je, dokler se ozebljina še ni spočila in predèrla, zmerzljino s svojo scavnico večkrat umivati ali pa z vodó, v kateri je klorasto apno (Chloralk) razstopljeno (2 lota klorapna v 12 lotih vode). Se je pa ozebljina predèrla, je za-njo nar boljši mazilo (žalba) iz rumenjaka in ravno toliko peruvijskiga balzama (Peruvianischer Balsam) napravljeno; ko si zmerznjeni gnojni ud s tem mazilam namazal, potem pa ga obeži z obližem ali flaštram svinčene belice (Bleiweisspflaster). — Ne jej zmerznjeniga krompirja, ki je nevarin človeškemu zdravju. Tudi mastno svinsko mesó le zmerno vživaj in nikar ne misli, de na mastno jed se mora žganje piti: voda je vedno nar zdravši pijača. — Če si si prisadno vročinsko bolezn naključil, pojdi berž v posteljo, ne pokusi ne kapljice vina ali žganja; ajbšov čaj ali tēj je nar boljši zdravilo, de se potiti začneš; iši pa tudi berž pomoči umniga zdravnika.

(Poljski vodnik). Poljskiga dela v tem mescu večidel ni, kér sneg čez in čez zemljo krije. Če je vreme suho in dober seninec (smučar), je prav, gnoj na njive voziti za prihodnjo pomladanjsko setev; pa pusti ga na velicih kupih skupej ležati; sicer preveč premerzne in se osuši, in takó ob svojo moč pride. — Navozi si tudi na senincu derv za celo léto. — Včasih se primeri, de okoli božiča veliko snega pade in de mesca prosenca mehko in vlažno vreme nastopi; sneg se naglo staja, voda pa v razorih zastaja; napravi ji tedej grabne, de se počasama odtéče, sicer ti bo okoli svečnice ali pa še pozneje zmerznila in setev poškovala, de tudi zmerzne.

(Živinski oskerbnik). Skerbi, de ima živina piče in stelje dovelj, zakaj dolgo je še do poletja. Pitani prešiči se zavoljo mraza zdaj več ne redé, torej se zakoljejo in suhiga mesa za polétje pripravi. Oskerbluj dobro krave, ki bojo kmalo vèrgle (telétile), de jim piče ne manjka. Gosí in race se ne pitajo zdaj več, kér bojo kmalo léči začele, dajaj jim sicer dobre, pa ne ravno pitavne piče; nar boljši jim zdaj tekne zrezano in sosekano korenje. Kokoši hitrejši nesó, če jim daš dobro suhiga ovsa in konopelj zobati.

(Sadjo - in vinorejic) nima ta mesec ravno veliko opraviti. V vinograde se da gnoj voziti in količi pripravljati in gleštati. Vertnar naj skerbí, de zajic ne pride sadnih drevesc glodat, de silni sneg drevja ne polomi, de se najdene gosence zatarejo.

(Cvetličar). Kdor želí, de ga pozimi v gorki izbi cvetlice razveselé, naj si omisli krasnih in dišečih cvetlic hijacint; ktere se mesca listopada v lonec z ilovnato zemljo vsadé, pridno skropé in na górkim deržé.

(Čbelar). Čbele zdaj še mirno v panjih tiče, če je hud mraz. Ne odpiraj tedej ne čbelnjaka ne panjev. Ako je pa lepo in kopno vreme, daj čbelam letati, de se sprašé.

(Ribic). Pregleduj ribnike, in mertve ribe vzemi vùn. Na zmerznjenih ribnikih skerbno led prebijaj, de se ribe pod ledam ne zadušé.

(Hišne opravila). Gospodar in gospodinja imata doma vedno dovelj opraviti, de vse skerbno pregledata in vladata, de spravljeno sadje, krompir, repa in korenje ne zmerzne in ne gnjije, de se klobase in mesó lepo sušé, de se kolovrat urno suče, de se od vsakdanje kurjave sajasti dimniki večkrat dobro ometejo i. t. d. Skerbíta pa naj tudi, de se otroci domá pridno branja in pisanja vadijo in pridno tudi v šolo gredó, zakaj če je pridni gospodar skerbel, de je prešiče dobro izpital, bo vunder tudi skerbel, de bo svoje otroke dobro izredil v potrebnih vednostih branja, pisanja i. t. d.

Dopisi.

Iz spodnjiga Štajarskiga. 1. prosenca. — Pri nas je čez komolec debelo snega, v spodnjih krajih pa še več. 27. dan grudna sim se proti Marburgu po železnici peljal; ali zdaj je slaba voznja, več ko desetkrat smo obtičali, kér sprednji lukamatija — (tako kmetje hlapon imenujejo) — ni dosti hitro sneg odkidoval. Včasi morajo po tri hlapone vpreči, prej ko verigo vozov dalje spravijo. — Po Dolenskim ljudjé tožijo, de ni kupcov na vino; v Rogačkim, Podčertškim, Šuškim in Erlahškim kantonu bi se dobil brez sodov čerttinek po 24 gold., nar boljši po 30 gold., to de kisline je, in kupci se še verh tega bojijo, de bi utegnili kaj jabelčnika ali hrušovca vmes biti. — Gospod Muršecova „slovnica“ se med nami močno hvali, in po pravici; se bodo saj naši Slovenci v svojim jeziku laglej izobražili. — Pri nas kmetje vseskozi od vojske besedujejo, kér se jim čudno zdí, de je zmiram toliko vojšakov na poti. Mende, de skerb zavoljo vojske je vsa prazna, kér ni nikjer vunanjiga sovražnika, — le nekteri naših Lahov se hočejo nekaj puntati, pa jih bojo že v kozji rog vgnali, kakor se jim spodobi. H.

Iz Ospa v Istrii. — Lanjska létina se je pri nas v vinu dobro obnesla; imamo ga obilno in dobriga po nizki ceni; 3 gold. in 20 kraje. veljá avstrijsko vedro muškata, pa le malo je kupcov, večidel ga gré dozday na Gorensko. — Kjer ceste v Istrii ostajajo — ki se popravljajo tukej in tam — rečem vsim tukajšnjim kerčmarjem, de naj skerbíjo popotnikom bolje postreči in gotovo bojo svoje pridelke bolje in lože prodali. Žalostno je, de popotniki tudi boljšiga stanú večidel v kerčmah senó za posteljo dobé, za jed pa le kruha in vina, ali pa še le samiga vina brez kruha, — in takó se z denarji na druge kraje obračajo. — Če boste popotnikom, kakor se spodobi, postregli, vam bojo vaše perpravniši gostiša dvojno korist donésle: sej veste, de popotnik potrebuje počitka in gorkiga pokrepčanja, — žlico juhe in dobro posteljo več obrajta kot vse vaše vino, posebno če pride iz kraja, kjer je pozimi tople stanice navajen. — Tudi turšice smo več od lani dobili, pšenice pa v moji fari malo sejejo, kér pravijo de tertam škodje — pa ne vém zakaj? Vender je pa dosti porabijo, kér ženske le kruh v Terst nosijo in pšenico nazaj, in se s to kupčijo večidel živijo. Olja je bilo malo pri nas, repe več, zelja srednje mére, séna malo po 2 gold. cent. Krompirja so lani malo sadili, kér je bil ob času žetve mernik semena po 1 gold. in

*) Nekoliko po létašnjim »Marskim popotniku«, od gosp. Ohérala v red djanim. Vredništvo.

40 krajc. in še dražji, in še dobiti ga ni bilo. Kar ga je bilo v pešeno zemljo sajeniga in ob suhim spravljeniga, se práv dobro derži in ne gnjije več. Namesti krompirja so jeli korenje (gelbe Rüben) sejati, kar popred niso — in večidel se jim je dobro obneslo, takó de me jih je več semena prosilo, ga v ječmen, to je, z ječmenam sejati, in si takó, kér pri meni ajde ne sejejo, vender dva pridelka pridobiti. Tudi jesénskiga sadja, jabelk in hrušek, je bila malo. Zima se je 20. grudna začela s snegam in burjo, de se ne more iz hiš in — Bog hotel de ne — se bo od nesréc šlišalo tû in tam. Bolezni posebne lani ni bilo, le od kóz se šliši pri ljudéh, ki jih niso stavljenih imeli. Glejte, kmetje! zopet veliko dobroto cepljenja kozíc. — Vaša velike hvale vredna pratika je tudi našim kmetam zlo všeč, kér vaš jezik dobro uméjo in govore sploh kot vi. Z Bogam!

Z. *)

Lesena skleda. **)

Pravlica.

Izročil je prilétni oče svojimu sinu vse pohišstvo in celo premoženje, de bi na stare dni brez skerbi v miru in pokoji živel. Ali zmotil se je sivi starček! Nehvaležni sin, kakor se navadno po svetu godí, je dobrote stariga očeta s hudimi deli vračeval. Dokler je sivčik namreč še toliko moči imel, de je sina in sinaho (zetinjo) pri delu podpiral in jima pomagal, so se še nekakošno zastopili; ko je pa mož od dné do dné starši, in s starostjo slabši prihajal, sta ga jela mlajši dva pisano gledati, ter sta želela, de bi se ga skorej znebila. Sosebno težko sta ga tudi zravín sebe pri mizi gledala; gnjusilo se jima je, kér so starčku zavolj starosti vse redke jedila z žlice na mizo pljuskale; stare léta so mu namreč slabost prinesle, de so se mu roké tresle, — in kmalo je imel jediše ali mizo v kotu hiše za pečjó, kjer je samši jedila vžívat, ktere mu je nehvaležna sinaha v végasti skledici pičle nosila. To je starimu očetu težko djalo, in marsiktero solzico je na skrivnim pretočil; ali vender ni ne godernjal, ne sinu nehvaležnosti očital; udal se je v božjo voljo in mirno je terpel táko naključbo. Primeri se pa, de enkrat starčku o poldne skleda z rók uide, na tla pade in se ubije. Zétinja slišati ropot priteče in čepinje sterte skleda viditi po tléh ležati, jéze lica spremeni, se togotí, na vse gerlo vpije, in ozmerja stariga, namesti de bi sivi glavi in slabim rokam prizanesla. „Sčasama — pravi togôtina — bo starec še vso posodo pobil, in denar ne pada z nebés, de bi vsaki dan iz nove skleda jedel“, — potoži jezebleda krivico svojimu možu, in večerjo je starimu očetu že prinesla — v leseni skledi. — V serce je to siviga možá zabolélo; na glas se je začel jokati ter je sinu nehvaležnost očital. „Sin! — je djalo — sin! ali takó vračuješ starimu očetu dobrote, ki sim jih s toliko trudam za te pridobil? Je to zahvala ljubezni moje do tebe? Se ti ne smilijo svojiga stariga očeta sivi lasjé, pleša glava, vele lica, suhe roke? Si mar pozabil, kakó je Bog v četerti zapovedi otroke, ki svoje starše ne spoštujejo, ojstró kaznovati obljubil? Sin, sin!“ — Ali vse to svarjenje terdo-

*) Naročivni denar za 8 iztisov Novíc smo prejeli, ravno tako tudi 5 gold. za obertniško družbo. Naročila na sv. pismo smo izročili gosp. Blazniku; naznanjene somnje pa smo vpisali somnjem prihodnje pratike — in tako je vse lepo poravnano. Vredništvo.

**) Pričijočo pravlico podamo po obljubi braveam iz dnevpisa Valjavcoviga, kteriga so nam gosp. profesor Martinak prebirati dali. Z velikim veseljem smo ga dvakrat prebrali in v njem toliko lepiga našli, de želimo, de bi gosp. Martinak od svojih učencov več tacih dnevpisov dobivali. Častiti gosp. Martinak imajo namreč posnemanja vredno navadé, de svojim učencam po dokončani peti šoli o velicih šolskih praznikih dnevnik pisati ukažejo, naj si bodi v latinskim, nemškim ali slovenskim jeziku, v prozi ali v pesmih, kakor kdo hoče in more. Vredništvo.

serčniga sinú ni ganilo, ni porajtal očetovih solz, ni se usmilil sive glave svojiga očeta — v samšnim kótu izbe je tudi zanaorej dobival sivčik v leseni skledi svoje pičle, na pol neslane jedila. — Kar se enkrat nakloni, de je nehvaležni sin svojiga otroka, dete kakih osem let staro, vprašal: kaj de, igrajoč s treskami in diljcamí, misli narediti, in de je dete odgovorilo: „kaj družiga, ko majhno koritice, iz kteriga hočem vam, ata! ko bote tako stari, kakor so moj stari oče tamkej za pečjó (s perstam na-nj pokazaje) jesti dajati“. — Te besedice so sercé nehvaležnika takó presunile, de je svojo nehvaležnost spoznal, se milo zjokal in stariga očeta klečé za zamero in za odpušanje prosil. Odsle je starček noter do smerti pri eni mizi s sinam in sinaho vred jedel in lesene skleda ni bilo več viditi. M. Valjavec.

Pregled *)

prejemnikov kmetijskih in rokodelskih Novíc v pretečenim létu 1847.

Veselo nam serce gane imenik naših Novíc pretečeniga léta, kazaje nam število in imena vsih prejemnikov. Mali serpan 1843 je nam to lepo in toliko zaželjeno sadiko slovenšine nar prvič pokazal. Če se ozremo na prvi in pa na zadnji tečaj, vidimo med obema kar lep napredik. V začetku še mladika, res de iz zdraviga rodovitniga semena zrašena, lepo zelena, zdravih koreninic, čverstih vejic in popkov polna, pa vender še v strahu: ali bodo nje serkajoče koreninice po vsih stranéh rahlo rodovitno perst našle, ali pa nektere od njih v suhi pesek ali v terdo skalovje zlezle in poginile — ali bodo Slovenci tó njim v toliko korist zasajeno mladiko skerbno gnojili, okopavali, zalivali, ali pa jo bodo, za sitno persiljenko deržavši, v nemar pustili, de bo le od nekoliko malo slavljudih napičlo oskerbljena, medlo rastla in morde kmalo vsahnila? Zdaj pa že dobro vkoreninjeno čversto drevó z lepim ravnim deblicam in košato oberšo, obilo dušeciga cvetja, obilo prijetniga sadú nam delí! V štirih létih se je zgodilo kar so slavljudi domorodci čez petdeset lét brezupljivo pričakovali. Novíce so tisto v sercih Slovincov pod perhalco tiho ležečo iskrico uma in brihtnosti nanaglama zbudile; zbudile so ljubezin do slovenšine, do zložnosti, do terdnovoljniga posnemanja izgledov sosednjih bratov, do izobraženja in napredovanja v kmetovanji, v rokodelstvu, obertni in v koristnih vednostih. Glejte, kakó ljubeznjivo so sprejeli vsi stanovi naše neprečelnjive Novíce, in kakó zložno so jih podpirali!

Bilo je prejemnikov v pretečenim létu tavžent pet sto dvajset in dva, ki so jih prejemale po tih stanovih:

Cesarskiga rodú 1, vikši duhovšine 31, fajmoštrov, vikarjev, kuratov in kaplanov 596, drugih duhovnov 34, cerkovnikov 9, samostanov in menihov 28, učencov, vikših in srednjih učiliš 48, učilnic na deželi 55, učencov vikših in manjših šol 80, kantonskih komisarjev in uradnikov 14, drugih cesarskih služabnikov 67, grajšakov in njih oskerbnikov 68, posestnikov in kmetovavcov 230, obertnikov in rokodelcov 94, kupcov in štacunarjev 47, vrednikov časopisov, in drugih učenih, ki niso v službi 22, bukvarišč in tovaršij branja (kazin) 11, kmetiških družb in drugih naprav 12, kavarnic 6, cesarskih poš 18, ne imenovaniga stanú 51.

Ali ni to vsim Slovincam práv vesel pregled? In ne bo še le pri tem ostalo ne; nadjamo se, de se bo naše lepo drevesce še dosti bolj vkoreninilo, še krep-

*) Ta sostavek smo prejéli za Novíce iz Tersta od častitiga gospoda, ki nam po osébi niso znani in ki nas za toliko bolj veselí, kér ne pride od kakiga dobrovoljniga prijatla, ki — kakor je tó že na svetu navada — včasih kakošno reč le zavoljo stariga znanja ali prijateljske zaveze hvali. Priporočilo gosp. C—rja je tedej slobodna beseda iskreniga rodoljuba. Vredništvo.